

Aktiverande styrdokument

Beslutsfattare:
Kommunfullmäktige

Dokumentansvarig:
Kommunstyrelsen

Datum:
2021-03-01

Diarienummer:
KSN-2019-1816

Vattenprogram för Uppsala kommun

Översiktsplan

Mål och budget

Program

Verksamhetsplaner och affärsplaner

Handlingsplaner och övriga planer

Inledning

Uppsala kommun ska vara världsledande i miljö- och klimatomställningen där FN:s Agenda 2030, Parisavtalet och EU:s ramdirektiv för vatten visar vägen för en hållbar och klimatsmart kommun. En väsentlig del av kommunens miljö- och klimatarbete är att säkra och värna kommunens vattentillgångar och vattenkvalitet.

Enligt EU:s ramdirektiv för vatten ska samtliga vattenförekomster ha uppnått god ekologisk och kemisk status senast år 2021 (det finns undantag där god status ska uppnås 2027). I den svenska vattenförvaltningen uttrycks målen i miljöbalken som rättsligt bindande miljö kvalitetsnormer (MKN). Uppsala kommun är ansvarig för att miljö kvalitetsnormerna följs i kommunens planering.

Ett förändrat klimat med stigande medeltemperatur, förhöjda vattennivåer i sjöar, förändrade flöden i vattendragen samt en ökad och mer intensiv nederbörd kommer att ställa höga krav på planering och beredskap. En långsiktig översiktlig planering och stadsplanering är central då bebyggelse, infrastruktur och tekniska försörjningssystem måste anpassas för att klara extrema väderhändelser och de klimatförändringar som väntar.

Syfte

Syftet med Uppsala kommuns vattenprogram är att utveckla vattenarbetet och kommunens arbete med att skapa hållbara framtidslösningar för vatten i kretslopp. Vattenprogrammet syftar även till att långsiktigt stärka kommunens arbete med att bevara och förvalta naturliga ekosystem i sjöar och vattendrag samt säkra tillgången till rent grundvatten.

Vattenprogrammet:

- beskriver målområden
- stärker förvaltningen av kommunens sjöar, vattendrag och grundvattenresurser för att nå målen i EU:s vattendirektiv och bidra till genomförandet av FN:s Agenda 2030
- är ett ramverk för samverkan i vattenfrågor inom hela kommunkoncernen

Vattenprogrammet har övergripande målområden med förväntade effekter för utvärdering. Åtgärder konkretiseras i handlingsplanen.

Omfattning

Vattenprogrammet anger inriktning och mål för kommunens vattenarbete som omfattar yt- och grundvatten.

Uppsala kommun ska i enlighet med Hav- och vattenmyndigheten ta fram en särskild Vatten- och avloppsplan som ska samordnas med översiktsplanen och övriga målsättningar inom vattenområdet. VA-planen kommer bestå av en nulägesbeskrivning av VA-försörjningen, riktlinjer för kommunens planering för VA-försörjning, handlingsplaner för den allmänna och enskilda VA-försörjningen samt var den allmänna VA-försörjningen ska byggas ut. VA-planen ingår inte i Vattenprogrammet.

Till programmet hör en handlingsplan som definierar nämnders och bolags ansvar och prioriterad åtgärd utifrån programmets målområden.

Vattenprogrammets bidrag till god vattenstatus

Vattenprogrammet fördjupar översiktsplanens vägledning för fysisk planering som berör vattenfrågorna.

Vattenmyndigheterna har utifrån EU:s ramdirektiv för vatten tagit fram åtgärdsprogram för varje vattendistrikt. För att prioritera åtgärder utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs en ökad detaljeringsnivå genom lokala handlingsplaner för Uppsala kommun.

Lokala handlingsplaner för vatten är Uppsala kommuns strategiska underlag för ett lokalt och operativt åtgärdsarbete, samt ett kunskapsunderlag som strukturerar kommunens vattenplanering för att uppnå god status i sjöar och vattendrag. Handlingsplanerna redovisar aktuell status på vattnet, lokala påverkanskällor, förbättringsbehov samt möjliga och realistiska åtgärder som behöver genomföras om god status ska kunna nås. Handlingsplanerna är ett planeringsunderlag och en förutsättning för helhetsyn på åtgärder och planering av stadens tillväxt. Lokala handlingsplaner för vatten är inte åtgärdsprogram enligt MB 5 kap.

För att säkra dricksvattenförsörjningen för stadens tillväxt och uppnå god status i grundvattenförekomsterna har Uppsala kommun tagit fram en ”Strategi för markanvändning inom Uppsala- och Vattholmaåsarnas tillrinningsområde ur grundvattensynpunkt”. Strategin syftar till att beakta och hantera risker som påverkar grundvattenkvaliteten i Uppsala- och Vattholmaåsarna samt att skydda grundvattenförekomsterna och uppnå MKN enligt ramdirektivet för vatten.

Ansvar, genomförande och spridning

Kommunstyrelsen ansvarar för vattenprogrammet och har det övergripande ansvaret för att följa upp och utvärdera genomförandet av programmet. Kommunstyrelsen följer årligen upp program och handlingsplan i ordinarie programuppföljning. Revidering sker genom concernsamordnad beredning. Alla nämnder och bolagsstyrelser är ansvariga för att implementera programmet i sin verksamhet och genomföra de åtgärder som de ansvarar för enligt handlingsplanen.

För att uppnå vattenprogrammets mål behövs samverkan mellan nämnder och bolagsstyrelser. Samverkan gäller även statliga och kommunala aktörer i regionen samt näringslivet, universiteten och kommunens invånare. Forskningsinitiativ är en viktig del i genomförandet av framtidens vattenresurshushållning med innovationer för samhällsbyggnadsbyggnad och klimat.

Definitioner och begrepp

Agenda 2030: År 2015 antog FN:s medlemsländer Agenda 2030, en universell agenda som innehåller de 17 Globala målen för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling.

Allmän VA: En va-anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande, inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter.

Avrinningsområde: Ett landområde, inklusive sjöar, som avvattnas via samma vattendrag. Området avgränsas av höjdskillnaderna i landskapet, som skapar vattendelare gentemot andra avrinningsområden.

Dagvatten: Regn och smältvatten från anlagda ytor till exempel vägar och hustak.

Dagvattenanläggning: En anläggning för avledande eller omhändertagande av dagvatten. Avser i regel rör/ledningar eller damm, magasin som omfattas av någon typ av rening eller fördröjning.

Dricksvattentäkt: Uttag av ytvatten eller grundvatten för dricksvattenproduktion.

Ekologisk status: En bedömning av kvaliteten utifrån förekomsten av växt- och djurarter.

Ekologisk kompensation: Gottgörelse av negativ påverkan på naturmiljö som utgör allmänna intressen, såsom arter, naturtyper, ekosystemfunktioner och upplevelsevärden.

Enskilda avlopp: Avlopp som inte är anslutna till det kommunala avloppsnätet.

God ekologisk status: Innebär att det finns en väl fungerande ekologisk funktion i vattenmiljön. Förutsättningar i form av strukturer och god vattenkvalitet finns för att arter som är typiska för vattentypen ska förekomma i tillräckligt stor utsträckning. Den ekologiska funktionen har förutsättningar att finnas kvar långsiktigt. Bedömningar av ett antal bestämda kvalitetsfaktorer görs för att fastställa statusen.

God kemisk status: Innebär att halterna av utpekade och prioriterade ämnen är lägre än de gränsvärden som definierats.

God kvantitativ status: Innebär att det finns tillräcklig tillgång på grundvatten.

Grundvatten: Det vatten som utgör den underjordiska delen av vattnets kretslopp i naturen, finns där jordens porer och bergets sprickor är helt vattenfyllda.

Limnisk: Sötvattenmiljö. En limnisk organism är en organism som lever i sötvatten.

Lokala handlingsplaner för vatten: Uppsala kommuns underlag för lokalt åtgärdsarbete och är strategiska kunskapsunderlag som strukturerar kommunens vattenplanering för att uppnå god status i sjöar och vattendrag.

Miljö kvalitetsnorm: Uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt, i normalfallet är det god status som ska nås.

Ramdirektiv för vatten: Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Ramdirektivet är implementerat i miljöbalken.

Skörda vatten: En betraktelse av vatten som resurs och inte ett problem dvs när vattnet nyttiggörs. Nederbörd inklusive dagvatten av god kvalitet kan skördas till bevattning, klimatutjämnare, kylning, odling, tvättning mm.

Tillrinningsområde: Är samma area som avrinningsområdet men utan vattenytorna.

Vandringshinder: Hinder som hindrar djur från att vandra. För fisk är det ofta dammar vid vattenkraftverk eller vägtrummor som utgör problem när fisken ska leka.

Vattenförekomst: Större sjöar, vattendrag och grundvattenmagasin som omfattas av miljö kvalitetsnormer.

Vattendistrikt: Det svenska vattenförvaltningsarbetet är indelat i 5 distrikt.

Vattenförvaltning: Det arbete som bedrivs i Sverige för att nå målsättningen med ramdirektivet för vatten, omfattar planering, skötsel och vård av vattenresurser.

Vattenmyndighet: Sverige är indelat i fem vattendistrikt. En länsstyrelse i varje vattendistrikt är vattenmyndighet.

Vattentäkt: Uttag av ytvatten eller grundvatten.

Ytvatten: Vatten som finns på jordytan, det vill säga sjöar, vattendrag, våtmarker och hav.

Åtgärdsprogram: Vattenmyndigheten formulerar åtgärdsprogram för de vatten som inte når önskad status, i normalfallet god status.

Övrigt vatten: Vatten som inte är vattenförekomster benämns som övrigt vatten. För att benämnas som vattenförekomst ska vattnet ha en viss omfattning (yta, längd).

Nuläge

Uppsala är en kommun i tillväxt och ligger i ett strategiskt läge med nära tillväxtområden i Mälardalen och Stockholm/Arlanda. Översiktsplanen 2016 anger att det ska finnas en beredskap för att befolkningen kan öka till minst 340 000 invånare år 2050. En utveckling av kommunen innebär krav på en trygg och fungerande vattenförsörjning och ett hållbart omhändertagande av vatten med olika grader av renhet. En tillväxt ger samtidigt möjligheter att utveckla nya metoder och tekniker med en högre innovationsnivå för att klara miljö- och klimatkrav, effekten av klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, rent dricksvatten, ökade krav i lagstiftning och åtgärder för att minska spridning av miljögifter till sjöar och vattendrag.

EU:s ramdirektiv för vatten innefattar yt- och grundvatten. Uppsalas sjöar och vattendrag ska enligt direktivet och miljöbalken uppnå god ekologisk och kemisk status till år 2021 eller senast till år 2027. Ingen av vattenförekomsterna i Uppsala kommun uppnår idag god status.

Lagstiftning

Vattenarbetet styrs utifrån flera lagar, förordningar och åtgärdsprogram främst genom miljöbalken (MB), plan- och bygglagen (PBL), lagen om allmänna vattentjänster (LAV), EU:s Vattendirektiv samt nationella och regionala livsmedelsstrategin.

Målområden

Målområden i programmet grundar sig i EU:s vattendirektiv, nationella och regionala miljökvalitetsmål, globala hållbarhetsmål och tillståndet i Uppsala kommuns vattenresurser.

Målområde 1 - Levande sjöar och vattendrag

Målområdet innebär att Uppsala kommun aktivt verkar för att vattenförekomster uppnår god ekologisk och kemisk status enligt EU:s ramdirektiv för vatten.

Mål 1A - Förbättrad vattenkvalitet: Uppnå god status i sjöar och vattendrag

Förväntad effekt

- Ett effektivt operativt åtgärdsarbete, internt och i samverkan med andra aktörer, utifrån framtagna kunskaps- och åtgärdsunderlag
- En utökad långsiktig miljöövervakning av kommunens vattenförekomster så att effekten av åtgärderna kan följas och underlag förbättras

Mål 1B - Ökad biologisk mångfald

Förväntad effekt

- Funktioner och samband för biologisk mångfald i kommunens blå infrastruktur är utvecklade
- En minskad fragmentering i limniska livsmiljöer för växter och djur
- En ökad andel ekologisk kompensation för limniska miljöer genom stadsplanering
- En förbättring av fysiska förutsättningar för fisk, bottendjur, groddjur, och sjöfåglar i vattensystem genom att åtgärda vandringshinder, återskapad vegetation i åkanter och strandmiljöer samt en ökad variation i vattennivåer och vattenflöden
- Ökade insatser för att skydda limniska värden i naturområden
- Minskad sårbarhet vid översvämningar från Fyrisån genom grönska, våtmarker och andra översvämningsbara ytor
- Nya blå och gröna miljöer i liten och stor skala har skapats. Dessa bidrar till ekologisk resiliens vid bebyggelse

Målområde 2 – Rent grundvatten

Målområdet innebär att Uppsala kommun aktivt verkar för att grundvattenförekomster uppnår god kemiskt och kvantitativ status enligt EU:s ramdirektiv för vatten.

Mål 2A - Uppnå god status i grundvatten

Förväntad effekt

- Den långsiktiga samhällsplaneringen prioriterar det långsiktiga skyddet av grundvattenförekomster

Målområde 3 - Nederbörd som skördas

Målområdet innebär att nederbörd är en resurs som ska skördas, samlas upp, och nyttjas för samhällsbyggnadens olika vattenfunktioner och behov.

Mål 3A - Hushållning med vattenresurser

Förväntad effekt

- Samhällsbyggnadsplaneringen skapar utrymme för multifunktionella anläggningar som ger mervärden ur fler perspektiv än bara dagvattenrening
- Vatten skördas för invånarnas behov av odling och grönyteskötsel
- Nederbörd samlas i fler växtbäddar i gatumiljöer för att utveckla grönska som ett skydd mot värmeböljor
- Nederbörd skördas som skapar en mer attraktiv stadsmiljö med lägre risk för översvämning och minskade konsekvenser vid torka
- Vattenförsörjningen är inriktad mot en ökad recirkulation och återbruk av vatten i olika former
- Vatten finns i tillräcklig mängd för livsmedelsproducerande verksamheter
- Vattenanvändningen inriktad mot ett ökat återbruk med implementering av ny teknik i både för hushåll och verksamheter
- Anpassning utifrån förändrade klimatförhållanden som skyfall och ökad variation i vattenståndet i sjöar och vattendrag

Målområde 4 - Dagvatten

Målområdet innebär att renat dagvatten är en resurs som ska användas som en del av effektiv vattenanvändning och bidra till minskad förorening av yt- och grundvatten.

Mål 4A - En hållbar dagvattenhantering

Förväntad effekt

- Uppsala kommun är offensiv i arbetet för en god dagvattenhantering i hela samhället
- Dagvatten uppehålls och renas innan vidare avledning
- Trafikdagvatten uppehålls och renas med hjälp av anläggningar för grönska innan vidare avledning
- Innovativ rening prövas i områden med krav på yteffektiva lösningar
- Renat dagvatten recirkuleras för olika ändamål där det nyttjas för bevattning, klosettwater mm.
- Långsiktigt ökad miljöövervakning för dagvattenanläggningar bidrar till att effekten av åtgärder kan följas och underlag förbättras.

Uppföljning

Kommunstyrelsen är ansvarig för programmet och har därmed det övergripande ansvaret för årlig uppföljning och utvärdering av programmet och handlingsplanen. Alla nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda målen till kommunstyrelsen.

Relaterade dokument

- FN:s agenda 2030
- Parisavtalet
- Uppsala kommun - Mål och budget 2020–22
- Uppsala kommun - Översiktsplan 2016
- Uppsala vatten och avfall AB - Affärsplan
- Uppsala kommun - Miljö- och klimatprogram 2014–2023
- Uppsala kommun - Ekologisk hållbarhet – samlande ramverk för program och planer